

הרב איתן שנדורפי

לעיני
אאמו"ר ר' ישעיה מרדכי ז"ל
שחינכני לאהבת התורה.

פרשת קרבן עולה ויורד

מאמר זה עוסק בדין קרבן עולה ויורד הכתוב בסוף פרשת ויקרא (ה', א-יג), וסוקר בתחילתו את הדינים העיקריים של הקרבן, ובהמשכו דן בטעמים לדינים המיוחדים שבקרבן זה ולאופן כתיבתם.

חלק א. מבנה הפרשה והדינים העיקריים של הקרבן

א. מבנה הפרשה

1. ה', א-ד: העבירות שעליהן מביאים קרבן עולה ויורד (שבועת העדות: טומאת מקדש וקדשיו; שבועת ביטוי שפתיים).
2. ה'-ו: קרבן עשיר: נקבה מן הצאן לחטאת
3. ז'-י: קרבן עני: שתי צפרים – אחת לחטאת ואחת לעולה.
4. יא-יג: הקרבן בדלי דלות: מנחה.

ב. קרבן עולה ויורד הוא חטאת ולא אשם!

התורה אומרת בקרבן עולה ויורד: "והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא" (ה', ו), וניתן היה לכאורה להבין שהקרבן הוא קרבן אשם, אבל התורה ממשיכה ואומרת: "נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת" (שם), הרי שהתורה קראה לקרבן זה חטאת.
כך גם נקרא הקרבן "חטאת" גם לגבי עני: "ואם לא תגיע ידו די שה, והביא את אשמו אשר חטא שתי תרים או שני בני יונה לה', אחד לחטאת ואחד לעלה. והביא אתם אל הכהן, והקריב את אשר לחטאת ראשונה... והזה מדם החטאת על קיר המזבח, והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח, חטאת הוא" (ה', ז-ט).
כן אומרת התורה גם לגבי דל: "ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה, והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת, לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה, כי חטאת היא. והביאה אל הכהן וקמץ הכהן ממנה... חטאת היא" (ה', יא-יב). מפורש אפוא שהקרבן אינו סוג של אשם, אלא של חטאת!

גם בגמרא בזבחים מה, ע"א: "חטאת דטומאת מקדש וקדשיו דעולה ויורד הוא".

וכן כתב הרמב"ן בסמוך (ה', טו): "... יוהביא את אשמו לה", האמור למעלה (בפסוק ו) בקרבן עולה ויורד, טעמו: והביא את קרבנו לה, כי הקרבן ההוא חטאת הוא, כמו שאמר (שם): 'כשבה או שעירת עזים לחטאת'."

וכן כתב רבנו בחיי (ה', ו): "פרשה זו קראוה רבותינו ז"ל 'קרבן עולה ויורד', ופירושו 'אשמו' – קרבנו, ולא היה אשם, כי אם חטאת, כמו שאמר: 'כשבה או שעירת עזים לחטאת'."

וכן כתב הרמב"ם בהלכות שגגות פ"א, ה"ד: "קרבן עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף או עשירית האיפה, כמו שיתבאר".

וכן כתב רש"י במסכת הוריות (ח, ע"ב ד"ה "אין ביידי ודי"ה "אף"): "מטאת עולה ויורד".

המלבי"ם (ה', ו) מעיר: "מה שקראו בשם אשם הוא שלא כדת, דהא חטאת הוא, וכן קראו בכל הפרשה בשם חטאת"¹.

על השאלה מדוע נכתב הפסוק בצורה כזו שנראה שהקרבן הוא אשם, ניתנו להלן שלושה הסברים:

1. א. עיין גם ברש"י שבועות יג, ע"א: "שאין מכפרין על המזיד כשוגג - רוב חטאות ואשמות אין מכפרין על המזיד כשוגג, אלא אשם שפחה חרופה, ואשם נזיר טמא, ואשם שבועת הפקדון, וחטאת דשבועת העדות". הרי מבואר שקרבן עולה ויורד של שבועת העדות נקרא חטאת ולא אשם.

עיין גם ברש"י בפרשתנו (ה', ד): "ונעלם ממנו – ועבר על שבועתו. כל אלה בקרבן עולה ויורד כמפורש כאן, אבל שבועה שיש בה כפירת ממון אינה בקרבן זו, אלא באשם". מוכח שעולה ויורד אינו אשם!

עיין גם בפירוש המשניות לרמב"ם כריתות פ"א, מ"ב: "הנכנס למקדש או אוכל קדשים כשהוא טמא ואף על פי שהוא בכרת וחייב על שגגתו חטאת, אלא שאינה חטאת קבועה, אלא פירש בה הכתוב: 'ואם דל הואי וכו'".

עיין גם במאירי יבמות לד, ע"א: "יחייב חטאת שלישית והוא עולה ויורד". ובמאירי מכות יג, ע"ב: "וכבר ביארנו בהוריות שחמש וארבעים עבירות הם שמביאין על שגגתן חטאת, על מ"ג מהם חטאת קבועה, ועל שתים מהם עולה ויורד".

[עיין גם בויקרא ה', יד שם נאמר: "וידבר ה' אל משה לאמר" ולאור מה שהוסבר הדבר מובן, שכאן היא הפתיחה לפרשת אשמות, אבל אם קרבן עולה ויורד היה אשם היה מתאים שפתיחה זו תופיע לפני קרבן עולה ויורד, ולא בינו לבין האשמות האחרים. אמנם יש לציין שגם לפני אשם גזילות מופיעה פתיחה חדשה! ועיין על כך במאמרי "פרשת קרבן אשם" ("שמעתיך" 159-160 טבת-ניסן תשס"ה).

ב. עיין באונקלוס שתרגם את המילה "אשמו" שבפסוק טו: "אשמה", ואילו את המלה "אשמו" שבפסוק ו תרגם: "חובתיה". אמנם יש הבדל בין הדפוסים השונים, ובחלק מהדפוסים מתורגם גם בפסוק ו: "אשמה".

1. הסבר הרמב"ן

כתב הרמב"ן (ה', טו): "לא נתברר מה טעם יהיה שם הקרבן האחד חטאת ושם האחד אשם, וכולן יבאו על חטא... והנראה בעיני, כי שם אשם מורה על דבר גדול, אשר העושו יתחייב להיות שמים ואבד בו... וחטאת מורה על דבר נטה בו מן הדרך, מלשון 'אל השערה ולא יחטיא' (שופטים כ, טז). והנה אשם גזלות ואשם שפחה חרופה, בעבור שהם באים אף על המזיד יקרא קרבנם אשם, וכן אשם הנזיר... וכן מה שאמר למעלה (פסוק ו): 'יהביא את אשמו, בעבור כי מן הנזכרים מזידין, כגון שבעת העדות², יזכיר בו אשם, והוא חטאת". כונת הרמב"ן שהמילה אשם מורה על חטא חמור, ומפני שחלק מהאשמות באים על המזיד לכן קרבנם נקרא אשם. כמו כן מפני שחלק מהעברות שעליהן מביאים קרבן עולה ויורד הם במזיד לכן נאמר בהם לשון אשם³.

ועיין בספר "נפש הגר" (באור על תרגום אונקלוס לרב מרדכי הלוי לעווענשטיין, בילגורייא שנת עת"ר) שכתב: "יהביא את אשמו" – יייתי ית חובתיה. כתב הרב ר' נתן אדלר: צ"ע למה לא תרגם ית אשמה, כדלקמן פסוק טו בקרבן מעילה. וגם בספר ילחם ושמלה התקשה בזה עיין שם. וביונתן בן עוזיאל תרגם: 'אשמה', וכן הוא בחומשי רוי"ה. אבל הרמב"ן הוכיח כי קרבנו איננו אשם, רק חטאת, עיין שם, ומכוונים דברי התרגום אונקלוס. עכ"ל הרב ר' נתן אדלר. לא ידעתי מה הוקשה להם, הלא בפירוש אמר הכתוב: יהביא את אשמו להי על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן וגו' לחטאת, ותרגם על זה ילחטאתא, אבל שם הוא קרבן אשם, כמו שנאמר בפסוק: 'יהביא את אשמו להי איל תמים וגו' לאשם' ותרגם ילאשמא. ומה שתרגם כאן יעל אשמתו יעל חובתיה פירושו על החטא, כמו שנאמר: 'חטאתו אשר חטא' ותרגם גם יעל חובתיה די חב, ובין על חטאתו ובין על אשמו תרגם 'חובתיה'. עוד נראה דקשה להתרגום מה דפתח באשם: 'יהביא את אשמו, וסיים בחטאת: 'נקבה וגו' לחטאת, לכך תרגם 'יהביא את אשמו' יייתי ית חובתיה קדם ה" כלומר החוב ממש, על חובתיה דהוא חב, נקבה לחטאת לקרבן חטאת. ובחנם להגיה ית אשמה כאן בתרגום".

ג. הארכנו בענין זה מפני שהטעות בו נפוצה, ורבים טועים לחשוב שקרבן עולה ויורד הוא אשם [אפשר שאף הנוצרי שחילק את התני"ך לפרקים (עיין בהקדמה לתני"ך קורן) טעה בכך, שחילק בפתחת פרק חדש בין חטאת קבועה לחטאת שאינה קבועה, והיה לו להמשיך פרק די עד סוף פרק הי פסוק יג שמשם מתחילה פרשת אשמות. החלק הראשון לקרבן עולה ויורד, והשני לאשם. אך גם אם המחלק הנוצרי לא טעה בכך, והסיבה שבגללה הוא לא חילק את פרק ה לשני חלקים היא אחרת, מכל מקום העובדה שהפרק אינו מחולק לשניים, בניגוד לפרקים הקודמים שמחולקים בצורה הגיונית, מגבירה את הסיכויים לטעות בעניין זה].

2. עיין כריתות פ"ב, מ"ב (ט ע"א). "אלו מביאין על הזדון כשוגג. הבא על שפחה, ונזיר שנטמא, ושבועת העדות, ושבועת הפקדון". ובגמרא שם: "ושבועת העדות מנלן? דתנו רבנן: בכולן נאמר: 'ונעלם', כאן לא נאמר: 'ונעלם', לחייב על המזיד כשוגג". וכן פסק הרמב"ם בהלכות שבועות פ"א, ה"ג והי"ב.

3. עיין גם ברש"י הירש כאן (ה', ו) שהמשיך כיוון זה של הרמב"ן.

2. הסבר המלבי"ם

הסבר אחר כתב המלבי"ם (ה', ו): "מה שקראו בשם אשם הוא שלא כדת, דהא חטאת הוא, וכן קראו בכל הפרשה בשם חטאת, רק שתי פעמים הזכיר שם אשם... ולמדו רבותינו שקראו כן למען נלמד שדינו כאשם לענין שיהיה מותרו נדבה..."

מה שכתב המלבי"ם "שיהיה מותרו נדבה" התבאר בדברי ה"אזנים לתורה" (שם), שגם הוא הדגיש בתחילת דבריו: "והביא את אשמו - אין זה אשם, אלא חטאת, ולפיכך נאמר: 'על חטאתו אשר חטא... שעירת עזים לחטאת', לומר לך שכל האמור בחטאת (שלא לשמה פסולה, מתן דמים על הקרנות) נוהג בקרבן זה". אחר כך ביאר: "ויאשמו האמור שתי פעמים בפרשה נדרש ב'תורת כהנים' לענין מותרות, שאם הפריש מעות לקרבן זה, וקנה בהמה בזול - יפלו המעות לנדבה".

3. הסבר ה"אזנים לתורה"

עוד כתב ה"אזנים לתורה" (שם) הסבר אחר: "בפשטות אפשר לומר שמפני שנאמרו בפרשה זו שני דברים שאינם בכרת (שבועת העדות ושבועת ביטוי), ממילא הזכיר שתי פעמים גם 'אשם', שבא על חטאים שאין זדונם בכרת, והוסיף 'על חטאתו ו'לחטאת' כנגד טומאת מקדש וקדשיו שהן בכרת". דברי ה"אזנים לתורה" שונים מדברי הרמב"ן, ולפיו המילה "אשם" אינה באה לציון את החומרה שבעבירות הללו שבאות גם על המזיד, אלא להיפך, את הקולא שבהן, שאין בהן כרת⁴.

4. א. עיין עוד בהמשך (חלק ג, פרק ג, סעיף 2) בהסבר הנצי"ב.

ב. עיין ב"דעת סופרים" (ה', ו) שכתב: "את אשמו - שם הקרבן הזה הוא יחטאת, כמו שנאמר להלן. בכל זאת נאמר כאן שהוא מביא לאשם. קרבן זה הוא בינוני בין חטאת לאשם". "דעת סופרים" לא הסביר מה כוונתו באומרו ש"קרבן זה הוא בינוני בין חטאת לאשם", ולא זכיתי להבין דבריו, שהרי כל דיניו כמו חטאת, כפי שהתבאר, ואדרבא הוא עוד יותר רחוק מאשם מאשר חטאת רגילה, כיון שבאשם חייב להביא איל זכר בוגר שהוא יקר (ה', טו ורש"י שם), בחטאת רגילה חייב להביא כבשה או שעירה שזולה יותר (עיין רמב"ן ה', טו), ואילו בקרבן עולה ויורד אם הוא עני אין הוא צריך להביא אפילו לא כבשה או שעירה, אלא שני עופות, ודל אפילו לא צריך להביא שני עופות, אלא רק עשירית האפה סלת, בלי שמן ובלי לבונה! ואולי כוונתו כמלבי"ם.

ג. הדינים העיקריים של קרבן עולה ויורד

1. ממה מביאים קרבן עולה ויורד?

התורה אומרת, מי שידו משגת מביא "נקבה מן הצאן, כשבה או שעירת עזים" (ה', ו').

"ואם לא תגיע ידו די שה – והביא את אשמו אשר חטא שתי תרים או שני בני יונה לה" (ה', ז').

"ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה – והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת" (ה', יא').

2. מקום השחיטה, המליקה והקמיצה

בבהמה: השחיטה בצפון, כחטאת בהמה. בעוף: בחטאת העוף המליקה בקרן דרומית מערבית של המזבח, למטה, על הקרקע (זבחים פ"ו מ"ב). בעולת העוף המליקה בקרן דרומית מזרחית של המזבח, למעלה, על הסובב (זבחים פ"ו מ"ה). כאשר העולה רבה שם, המליקה נעשית בעולת העוף בקרן דרומית מערבית של המזבח, למעלה, על הסובב (זבחים פ"ו, מ"ב).
במנחה: הקמיצה בכל מקום בעזרה (רש"י ב, ע"ב וזבחים פ"ו, מ"א).

3. מתן הדם

בבהמה: כמו בחטאת חיצונית רגילה, דהיינו ארבע מתנות באצבעו על ארבע קרנות המזבח החיצון, שפיכת שיריים על היסוד הדרומי של המזבח החיצון (עיין ד', כה; ד', ל; ד', לד). בחטאת העוף: הזאה ומיצוי (ה', ט). בעולת העוף: מיצוי (ה', י; א', טו)⁵. במנחה: אין כמובן מתן דם.

4. מה קרב על המזבח?

בבהמה: האימורים, ובכבשה גם האליה, כחטאת חיצונית רגילה. בעוף: העולה כולה למזבח, כמו עולת העוף הנזכרת למעלה (א', טו-יז). החטאת דמה לבד למזבח, והבשר אינו קרב כלל למזבח, אלא נאכלת כולה לכהנים (זבחים פ"ו, מ"ד ורמב"ם מעשה הקרבנות פ"ו, ה"ז). במנחה: הקומץ (ה', יב).

5. מה נאכל ולמי, איפה ומתי?

בבהמה: שאר הבשר נאכל לזכרי כהונה בעזרה ליום ולילה [ומדרבנן עד חצות] (ו', יט; רש"י ז', טו). בעוף: עולת העוף אינה נאכלת כלל, אלא כולה למזבח. חטאת העוף נאכלת כולה לזכרי כהונה בעזרה ליום ולילה [ומדרבנן עד

5. עיין ב"אזנים לתורה" א', טו בד"ה "ונמצה דמו" ובד"ה "ונמצה", וכן ה', ט בד"ה "והזה מדם החטאת".

חצות] (זבחים פ"ו מ"ד ורמב"ם מעשה הקרבנות פ"ז, ה"ז). במנחה: השייריים נאכלים לזכרי כהונה בעזרה ליום ולילה [ומדרבנן עד חצות] (רש"י ה', יג וזבחים פ"ו, מ"א).

6. האם יש סמיכה?

בבהמה יש סמיכה, (מנחות פ"ט, מ"ז, דף צב, ע"א). בעוף ובמנחה אין סמיכה (רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פ"ג, ה"ז ועיין שם בנושאי כלים).

ד. על מה מביאים קרבן עולה ויורד?

נאמר בפסוקים:

א: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה, והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו". פירש רש"י: "ושמעה קול אלה - בדבר שהוא עד צו, שכשצוהו שצוה שאם יודע לו עדות שיעיד לו". והוא ידע ונשבע שאינו יודע. עבירה זו נקראת "שבועת העדות"⁶.

ב-ג: "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא, או בנבלת חיה טמאה, או בנבלת בהמה טמאה, או בנבלת שרץ טמא, ונעלם ממנו והוא טמא ואשם. או כי יגע בטמאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה, ונעלם ממנו והוא טמא ואשם". פירש רש"י: "או נפש אשר תגע וגו' - ולאחר הטומאה הזו יאכל קדשים, או יכנס למקדש, שהוא דבר שזדונו כרת. במסכת שבועות (יד, ע"ג) נדרש כן. ונעלם ממנו - הטומאה. ואשם - באכילת קודש או צביאת מקדש". עבירה זו נקראת "טומאת מקדש וקדשיו"⁷.

6. א. שבועות פ"ד, מ"א ומ"ג, ופ"ד, מ"ז, וכריתות פ"ב, מ"ב ובעוד מקומות רבים בש"ס, ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות שבועות הי"ב ופ"י מהלכות שגגות ה"א, ה"ד וה"ה.

ב. הוסיף הרמב"ן: "והוא עד או ראה או ידע - אינם שלושה עניינים, כי אין עד בלא ראיה ובלא ידיעה, אבל יאמר אם שמע קול אלה, שנשאו עליו להאלותו בדבר שהוא עד בין בראיה בין בידיעה, אם לא יגיד יש עליו עון. והנה לא יתחייב בקרבן הזה אלא אם כן יודע עדות שיזכה ממנו המשביע בדינו. ולכך פירשו רבותינו (שבועות לג, ע"ב) כי יש עדות שתועיל בראיה בלא ידיעה, ויש שתועיל בידיעה בלא ראיה. כיצד? ימנה מניתי לך בפני פלוני ופלונני, וטוען: ילא היו דברים מעולם, יבואו ויעידו, זו היא ראיה בלא ידיעה. ימנה הודית לי בפני פלוני ופלונני, יבואו ויעידו, זו היא ידיעה בלא ראיה. ועל דרך הפשט אין צריך לראיה בלא ידיעה, אבל יאו ראה' שהוא ראה החלואה או המקח לגמרי, יאו ידע' ששמע אותם מודים במעשה ההוא בפני עדים ולא ראה המעשה. ולא אמר כאן יונעלם ממנו, כי הוא חייב במזיד, או בשגגת השבועה עם זדון העדות. אבל אם היה שכוח בעדות בשעת שבועה אין עליו כלום".

7. שבועות פ"א משניות ד-ז, הוריות פ"ב, מ"ה ומ"ז, וכריתות פ"ב, מ"ד ובעוד מקומות רבים בש"ס, ועיין ברמב"ם פ"י מהלכות שגגות ה"א, ה"ד וה"ה.

ד: "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב, לכל אשר יבטא האדם בשבעה ונעלם ממנו, והוא ידע ואשם לאחת מאלה". פירש רש"י: "בשפתים - ולא בלב. להרע - לעלמו. או להיטיב - לעלמו, כגון אוכל ולא אוכל, אישן ולא אישן (שבוטות כו, ע"א). לכל אשר יבטא - לרצות לשעבר. ונעלם ממנו - ועבר על שבוטתו. כל אלה בקרבן עולה ויורד כמפורש כאן, אבל שבוטת שיש בה כפירת ממון אינה בקרבן זו, אלא בלש"י". עבירה זו נקראת "שבועת ביטוי"⁸.

מדוע לא הוצמדה שבועת ביטוי לשבועת העדות?

המקרה הראשון הוא שבועת העדות, שני המקרים הבאים אחר כך הם טומאת מקדש וקדשיו, ושבועת ביטוי. יש לשאול: הרי שבועת ביטוי דומה לשבועת העדות, שכן בשתייהן חיוב הקרבן הוא על מי שנשבע לשקר, ושתייהן אינן דומות לטומאת מקדש וקדשיו, ואם כן מדוע הפרידה התורה בטומאת מקדש וקדשיו בין שבועת העדות לשבועת ביטוי? נראה שהתורה הפרידה ביניהם על מנת להדגיש ששבועת ביטוי חייבים דוקא בשוגג, ואילו שבועת העדות חייבים גם במזיד?⁹

חלק ב. המיוחד בקרבן עולה ויורד

א. מדוע דווקא בחטאים הללו הקלה התורה להביא קרבן עולה ויורד?

1. הסבר הרמב"ן

כתב הרמב"ן (ה', ז'): "הקל הכתוב על החוטא באלו (החטאים) להביא קרבן עולה ויורד. ויתכן הטעם ובשבועות מפני שאינן חייבי כריתות, ובטומאת מקדש וקדשיו מפני שהוא טועה בדבר מצוה. כי הכתן האוכל קדשים, והבא למקדש להשתחוות או להקריב קרבן, עוסק הוא במצוה ודעתו לשמיים, ולפיכך אף על פי שחטא בהעלמת הטומאה ריבה לו הכתוב כפרות"¹⁰.

8. א. שבועות פי"ג משניות ז-ט-י ובעוד מקומות רבים בש"ס, ועיין ברמב"ם פי"א מהלכות שבועות הלכות א-ג ופי"י מהלכות שגגות ה"א, ה"ד וה"ה.
- ב. יש עוד שניים שמביאים קרבן עולה ויורד: היולדת (ויקרא יב, א-ח) והמצורע (שם יד, א-לב - כריתות פי"ב, מ"ד), אבל בהם יש רק שתי דרגות ולא שלוש, ויש עוד הבדלים נוספים בינם לבין אלה הנזכרים בסוף פרשת ויקרא, ואין כאן המקום להאריך בכך.
- ג. על מה שכתב האברבנאל שכל מחויב חטאת מביא קרבן עולה ויורד כבר הקשו ה"שם עולם" (הנזכר לקמן בהערה 21) ויקרא ה', ו וה"אזניים לתורה" שם ה', ז.
9. א. עיין לעיל בראש הערה 1 ובהערה 2.
- ב. עיין במאמרי "פרשת קרבן אשם" (הנייל בהערה 1 סוף סעיף א) פי"ו, שם כתבתי רעיון דומה לגבי הפרדת אשם גזילות מאשם מעילות.
10. עיין בפירוש הטור הארוך מה שהקשה על דברי הרמב"ן הללו, ובביאורי הרב חדי"ש לרמב"ן מה שהביא בשם ה"פנים יפות" וה"כסף מזוקק", ועיין גם ב"פרקי תורה" (לרב מרדכי גיפטר, ראש ישיבת טלז, וויקליף, תשנ"ג).

2. הסבר בעלי התוספות

הסבר אחר כתבו בעלי התוס' על התורה (ה', ז)¹¹: "לפי שטמא הנכנס למקדש ושבועת ביטוי [ושבועת העדות]¹² אינן נהנין מן החטא, הקל עליהם הכתוב בקרבן עולה ויורד¹³. אבל אוכל חלב ודם, ואוכל ביום הכפורים, ועושה מלאכה בשבת, והבא על הערוה, שנהנין מן החטא, הם בקרבן קבוע. וכל שכן עובד עבודה זרה בשוגג שפשט ידו בעיקר".

3. הסבר ספר החינוך

הסבר אחר כתב "ספר החינוך" (במצוה קכג)¹⁴: "מחכמתו ברוך הוא ובידיעתו קלות שכל בני איש ומיעוט הבנתם ודלות כוחם, הקל עליהם הכפרה בחטאים האלה הנזכרים להיותם כפי עושר בני אדם ועוניים, לפי שכשלונום קרוב אצל בני אדם. שאין ספק כי חטא הלשון קרוב ותמידי יותר מחטא המעשה, וזה יספיק לך על השבועות¹⁵. גם על ענין טומאת מקדש וקדשיו ידוע שהכישלון מצוי בו, שענין הטהרה קשה מאוד על כל אדם לשומרו, עד שיש לו לאדם הטהור להיזהר מהתקרב אצל בני אדם מחשש הטומאה"¹⁶.

עוד כתב "ספר החינוך" (שם): "ומן השורש הזה שאמרנו שהכשלוך קרוב בעניינים אלה, הקל להם עוד בשבועת העדות, להיותם מביאים כפרה בין על שוגג או מזיד, לפי שענין העדות הוא תמידי ביותר, ויצר לב האדם רע, ותולין השקר בשכחה, ולא יכוונו עדותם. גם יש מן הבריות שאין משגיחין כל כך ברעה הגדולה שעושין בהטיית כוון העדות, אחר שבידיהם לא יגזלו ולא יחמסו, אף על פי שבסיבתם אדם עשוק ורצוף, לא יתנו לב על זה. על כן מהתמדת העניין וקלותו בעיני המון העם היה מחסדיו ברוך הוא להיות בו כפרה בין שוגג בין מזיד"¹⁷.

11. ב"דעת זקנים מבעלי התוס", ב"הדר זקנים" וב"מושב זקנים", וכעין זה ברבנו יוסף בכור שור (ד', ג), בחזקוני (ה', כד) ובפירוש הטור הארוך (ה', ז) בשם "יש מפרשים" [לשון הי"מושב זקנים" נראית כלקוחה מפירוש הטור הארוך ועיין גם בהערה הבאה].
12. מילים אלו אינן מופיעות ב"דעת זקנים מבעלי התוס", ולא ב"הדר זקנים", אבל הן כן מופיעות ברבנו יוסף בכור שור, בחזקוני, בפירוש הטור הארוך וב"מושב זקנים" [ועיין בהערה הקודמת].
13. עיין בשבועות לד, ע"ב וברשי"י ד"ה "שכן מעילה, בכל, נהנה, בקבוע, חומש, ואשם", שם אמרו שבשבועת העדות אינו נהנה, בניגוד למעילה ושבועת הפקדון. ועיין עוד במאמרי "פרשת קרבן אשם" (הני"ל בהערה 1 סוף סעיף א) פ"ג סעיף 2 ופ"ד.
14. כן הוא ברוב המהדורות, אבל במהדורות מוסד הרב קוק היא מצוה קכא.
15. עיין גם ב"מורה נבוכים" ג, מא (עמוד שעה במהדורת הרב קאפח).
16. כעין זה כתב בקיצור גם הספורנו ב"כוונות התורה" [סוף סעיף י במהדורת מוסד הרב קוק (עמוד שעה), פרק ח במהדורת הרב קופרמן (עמוד ל)].
17. ועיין עוד בפירוש רש"י הירש (ה', ו) שכתב שחטאים אלו יש בהם חומרה לעומת חטאים אחרים, וכולם קרובים לזדון, ולכן גם נאמר בהם לשון "אשם" (עיין ברמב"ן ה', טו המובא לעיל בח"א, פ"ב), וכן כתב גם ב"תפארת ישראל" למשניות (שבועות פ"א, מ"ב אות טו) שהתורה החמירה באלו העבירות שגם העני חיב להביא מיד קרבן עני, ולא כשאר חטאות שאם אין לו ממתן עד שיהיה לו, והסביר מדוע החמירה התורה באלו העבירות, ושניהם לא הזכירו את הראשונים שכתבו שהתורה הקלה עליו. ועיין עוד ב"אזנים לתורה" (ה', א-ד), וב"דעת מקרא" ב"סיכום לפרשת החטאות וקרבן עולה ויורד" (עמודים פב-פד).

ב. מדוע דווקא בחטאים הללו כתוב "והתודה" אבל לא כתוב "וסמך"?

בפרשת קרבן עולה ויורד כתוב: "והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה. והביא את אשמו לה" (ה', ה-ו). נשאלת השאלה: מדוע לא כתבה התורה כאן שצריך לסמוך על הקרבן כשם שכתבה בשאר הקרבנות הנזכרים בפרשה¹⁸, ולעומת זאת דווקא כאן כתבה התורה שצריך להתוודות?

1. הסבר הרמב"ן

כתב הרמב"ן (ה', ה-ו): "והתודה אשר חטא עליה והביא את אשמו - אין הסדר כן, אבל הוא מביא החטאת, וסומך עליה ומתודה, כענין שנאמר להלן: יוסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי, והתודה עליו את כל עונות בני ישראל (ט"ז, כא). אבל לא אמר כאן יוסמך ידיו, בעבור שפירש בכל החטאות למעלה שהם טעונים סמיכה, וכן בקרבנות הנדבה¹⁹. ולא פירש הוידוי למעלה בשאר החטאות.

ועל דרך הפשט יראה שאמר בכאן 'והתודה' בעבור כי שבועת העדות יביאו קרבן על זדונה, וכן בשבועת הפקדון [=שגם בה מביאים על זדונה²⁰] הזכיר: 'והתודו את חטאתם אשר עשו' (במדבר ה, ז), אבל בחטאת השגגה לא יזכיר וידוי.

אבל על דעת רבותינו (ספרי זוטא נשא ה', ה) 'והתודה אשר חטא עליה', על כל הנזכרים בפרשה, אף טומאת מקדש וקדשיו ושבועת ביטוי שהן בשוגג, ושאר כל חטאות למדנו מכאן. אבל הזכיר הוידוי בכאן, מפני ששבועת העדות ושבועת ביטוי אין בזדון כרת והצריכן וידוי, וכל שכן למעלה, בחטאות קבועות, שיתודה על חייבי כריתות.

ורבותינו אמרו כי 'והתודה אשר חטא עליה' כלל לכל חטאות שטעונין וידוי, והכתוב בפרשת נשא יאשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם אשר עשו (ה', ו-ז), להביא כל האשמות, כך מפורש בספרי (נשא ב). ושם דרשו יאשמה הנפש ההיא והתודו - בנין אב לכל המתים שיטענו וידוי.

הרמב"ן בתחילת דבריו העיר שסדר המעשים אינו כסדר הפסוקים, אלא ההבאה קודמת לוידוי, אך הוא לא ביאר מדוע שינתה התורה את הסדר, ואכן העיר על כך בספר 'שם עולם'²¹ (בפסוק ו), ועיין על כך בסמוך.

18. ויקרא א', ד; ג', ב; ג', ה; ג', יג; ד', ד; ד', טו; ד', כד; ד', כט; ד', לג.

19. עיין בהערה הקודמת.

20. עיין לעיל בראש הערה 1 וכן בהערה 2.

21. על ספר ויקרא, לרב אליעזר ליפמאן ליכטענשטיין, ווארשא תרל"ז.

עוד כתב הרמב"ן שהתורה לא כתבה כאן סמיכה, מפני שהיא הסתמכה על הסמיכה הכתובה בקרבנות האחרים, אך לא מובן מדוע בכל הקרבנות כתבה התורה סמיכה, ודווקא בקרבן עולה ויורד לא כתבה. וכתב הרמב"ן על כך שמפני שהתורה כתבה כאן "והתודה" לא היה צורך לכתוב כאן גם סמיכה. אך עדין ניתן לשאול: מדוע לא כתבה התורה סמיכה ויודי יחדיו בקרבן עולה ויורד, או בקרבן אחר, ומשם היינו לומדים לשאר הקרבנות?

עוד כתב הרמב"ן שעל פי הפשט ניתן לומר שהיודי כתוב דווקא כאן מפני שהוא נצרך רק בחטא שנעשה במזיד, אבל כתב הרמב"ן שחז"ל למדו מכאן לכל החטאות, ואדרבא, דווקא מפני שקרבן עולה ויורד בא גם על חטאים קלים יחסית, שאינם בכרת, לכן כתבה התורה דווקא בהן את היודי, כדי ללמוד מהם בקל וחומר לחטאים החמורים שצריכים ויודי. שני הסברים אלו ממשיכים את מה שכתב הרמב"ן (ה', ז' שהובא בסמוך פ"א סעיף 1) שדווקא בחטאים אלו הקלה התורה להביא קרבן עולה ויורד, מפני שהם קלים יותר, שאין בהם כרת, ובטומאת מקדש וקדשיו אף על פי שיש בה כרת, מפני שהוא טועה בדבר מצוה.

2. הסבר ה"אזנים לתורה"

הסבר אחר על הערת הרמב"ן הראשונה כתב ה"אזנים לתורה" (ה', ה): "מפרשי התורה הקשו למה נאמר כאן 'והתודה', טרם שנאמר 'והביא את אשמו'! והנראה לי בזה שכיון שבדלות מביא תורים או בני יונה, ובדלי דלות עשירית האיפה, שאין בהם סמיכה, אבל כיון שזה בא על חטא הלא על החוטא להתוודות, לפיכך נאמר 'והתודה' קודם הבאת הקרבן, כי על פי רוב אי אפשר להתוודות בשעת סמיכה על הקרבן הרגיל". כעין זה כתב גם ה"שם עולם" (ה', ו) בשם ספר "תוספת העזרה".

על פי הסבר זה המלה "והתודה" מתייחסת לא רק לעשיר המביא בהמה, אלא גם לעני ולדל, ואכן היא כתובה בפסוק המדבר על החטא: "והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה" (ה', ה), ולא בפסוק המדבר בהבאת הקרבן על ידי העשיר: "והביא את אשמו לה" (שם, ו). לפי דבריו מיושב גם מדוע לא כתב כאן "וסמך" - מפני שבעוף ובמנחה אין סמיכה!

3. הסבר נוסף של ה"אזנים לתורה"

הסבר נוסף על הערת הרמב"ן הראשונה כתב ה"אזנים לתורה" (ה', ה): "עוד יש לומר שכיון שברוב החטאים הנחשבים כאן החטא בא על ידי דיבור (שבועה והקדש), שהוא קל בעיני בני אדם, ושמא יאמר החוטא: 'זמה בכך שנדרתי ונשבעתך, הלא לא פעלתי און', וכן מי שנכנס בטומאה למקדש או אכל קדש יאמר בלבו: 'הלא מצוה עשיתי', לפיכך אמרה תורה שהתנאי הראשון לקבלת הקרבן ממנו הוא: 'והתודה', שיכיר את החטא שלו וישוב עליו".

הסבר זה מתקשר לטעמים שכתבו הרמב"ן ו"ספר החינוך" לכך שהתורה הקלה דווקא בחטאים אלו להביא קרבן עולה ויורד, ועל פי טעמיהם הסביר ה"אזנים לתורה" שהחוטא בחטאים אלו עלול לזלזל בחטאו, ולכן הדגישה התורה דווקא בחטאים אלו שהוא צריך להתוודות.²²

ג. מדוע בקרבן עולה ויורד כתובה הכשבה לפני השעירה?

בפרשת חטאת נכתבה הבאת השעירה לפני הבאת הכשבה, וכפי שהתבאר במאמרי על החטאת²³ (ח"ג פ"ה) הדבר בא ללמדנו שיש עדיפות להביא שעירה לחטאת על פני כבשה. נשאלת השאלה: מדוע בקרבן עולה ויורד, שגם הוא חטאת, כתובה הכשבה לפני השעירה, ומשמע מכך שיש עדיפות להביא כשבה על פני שעירה?

1. הסבר ה"משך חכמה"

כתב ה"משך חכמה" (ה, ו בד"ה "והביא את אשמו"): "דע דבעולה דעיקרו הקטרת האברים לריח ניחח, ומכל שכן בשלמים, לכן כתוב כבש קודם לשעיר, משום דלענין הקטרה כבשים קודמים לשעירים, שלהקטרה יש בהן תמיד חלק גבוה יותר, דהיינו אליה, אבל בחטאת יחיד כתוב שעירה קודם לכשבה, משום דשעירת יחיד קודמת לכבשת יחיד, דמכפרת גם בעבודת גלולים, כדפסק רבנו בפ"ט מהלכות תמידין ומוספין (ה"ז). אבל כאן, דאיתנהו בעולה ויורד דאין זדונו כרת, ובטומאת מקדש וקדשיו נתכוון לעשות מצוה, בזה ההקטרה עיקר, ולכן כבשה קודמת לשעירה, משום דאליה קריבה, דהכפרה בדם אינו עיקר כמו בחטאת דעלמא".

לפי ה"משך חכמה" יש בקרבנות גם את המשמעות של "ריח ניחוח", ו[בקרבנות שמכפרים] גם את משמעות הכפרה. מבחינת "ריח ניחוח" מין הכבש קודם, כיוון שיש בו אליה, שגם היא קריבה למוזבת, אך מבחינת הכפרה שעירה קודמת, כיון שהיא באה על עבודת כוכבים. בחטאת רגילה הוקדמה השעירה לכשבה, מפני שכאשר יש לפני הכהן שעירת חטאת וכבשת חטאת - השעירה קודמת, כיון ששעירה מכפרת גם בעבודה זרה, בניגוד לכשבה. אבל כל זה בעבירה שיש בה כרת, בדומה לעבודה זרה שיש בה כרת, אבל בעולה ויורד,

22. ועיין הסבר נוסף בדברי הנצי"ב (לקמן ח"ג פ"ג, סעיף 2).

23. "פרשת קרבן חטאת" [מעלין בקודש] בטאון לענייני המקדש וקודשיו גליון ט - מרחשון תשס"ה (בהוצאת כולל "בית הבחירה" על שם רעננערט - כרמי צור).

שבא גם על עבירות שאין בהן כרת - שבועת העדות ושבועת ביטוי - אין עדיפות לשעירה. ואף בעולה ויורד, שבא על עבירות שיש בהן כרת - בטומאת מקדש וקדשיו - אין עדיפות לשעירה, מפני שנתכוון לעשות מצוה, וממילא חוזרת העדיפות של הכבשה, כיוון שיש בה יותר "ריח ניחוח", בגלל האליה שבה, שקריבה למזבח. הסבר זה ממשיך את הסבר הרמב"ן המובא לעיל (ח"ב, פ"א סעיף 1 ופ"ב סעיף 1)²⁴.

2. הסבר ה"אזנים לתורה"

הסבר אחר כתב ה"אזנים לתורה" (ה', ו): "הקלה התורה שרשאי הוא להקדים כשבה (שאליתה מכסה את נקבותה ויסברו שהוא מקריב עולה) לשעירה (שאז יראו הכל שהוא מקריב חטאת). ויש בזה שלוש מדרגות:
א. על שגת עבודה זרה יביא דווקא שעירה, כדי שיתבייש ויכופר לו.
ב. על שאר עבירות שזדונן בכרת רשאי להביא שעירה או כבשה, אבל התורה הקדימה שעירה, היינו שכדאי גם לו שיתבייש ויכופר לו.
ג. בקרבן עולה ויורד אין צורך להקדים שעירה, והתורה הקדימה בזה כבשה לשעירה".

ה"אזנים לתורה" לא כתב כאן מדוע הקלה התורה שעל חטאים אלו יביא אף לכתחילה כשבה ולא שעירה, אך לפי מה שכתב קודם (ה, ה והובא בח"ב, פ"ב סעיף 3) נראה שכוונתו היא שבקרבן עולה ויורד שבא על עבירות שבדיבור שהן קלות, הקלה התורה שאינו צריך לכתחילה להתבייש כמו בעבירות שיש בהן כרת, ואף בעולה ויורד שבא על עבירות שיש בהן כרת - בטומאת מקדש וקדשיו - אין עדיפות לשעירה, מפני שנתכוון לעשות מצוה. הסבר זה ממשיך את הסבר הרמב"ן והחינוך המובאים לעיל (ח"ב, פ"א סעיף 1, 3)²⁵.

יש לציין שלפי ה"משך חכמה" נראה שבקרבן עולה ויורד יש עדיפות להקריב כבשה על פני שעירה, מפני האליה שבה, ואילו לפי ה"אזנים לתורה" אין עדיפות כזו.

לסיכום חלק זה: שלושת השינויים העיקריים בקרבן עולה ויורד לעומת החטאת הקבועה, שהם: א. עצם האפשרות להביא לפי המצב הכלכלי; ב. לשון וידוי; ג. הקדמת הכשבה לשעירה, כולם נובעים מטעם אחד: הקלות היחסית של החטאים שעליהם חייבים להביא קרבן עולה ויורד, לעומת החטאים שעליהם מביאים חטאת קבועה.

24. עיין גם בדברי ה"משך חכמה" שהובאו במאמרי על החטאת (ח"ג, פ"ה) הנזכר בהערה הקודמת.

25. עיין גם בנצי"ב ב"העמק דבר" בד"ה "כשבה" (ה', ו), ובד"ה "מן הכשבים" (א', ו), ובהסבר הנצי"ב והמפרשים הנוספים (ובהם ה"אזנים לתורה") שהובאו במאמרי על החטאת (ח"ג, פ"ה) הנזכר בהערה שלפני הקודמת.

- א. לכן הקלה התורה לעני שיביא בהם קרבן זול יותר (רמב"ן, בעלי התוס' ו"ספר החינוך").
- ב. לכן גם כתבה התורה לשון וידוי דווקא בהם, כדי ללמדנו שאפילו בהם צריך להתודות (רמב"ן ו"אזנים לתורה").
- ג. לכן גם הקדימה התורה בהם את הכשבה לשעירה, כיון שאין הם דומים לעבודה זרה שבה חייבים להביא דווקא שעירה ("משך חכמה"), וכן אין הכרח שמי שחטא בהם יתבייש בפני כל הרואים אותו מביא קרבן ("אזנים לתורה").

חלק ג. השוואה בין עשיר, עני ודלי דלות

א. מדוע בקרבן עולה ויורד מביא העני גם עולה בנוסף לחטאת?

חוטא עשיר שחטא בחטאים האמורים צריך, כאמור, להביא בהמה לחטאת. לעומת זאת חוטא עני, שמביא עוף, צריך להביא שני עופות: אחד לחטאת ואחד לעולה. מדוע?

1. הסבר הראב"ע

כתב הראב"ע (ה', ז'): "ואמר רב יצחק כי טעם 'אחד עולה' בעבור שלא תגיע דו, אולי עלה על רוחו מחשבה". כלומר על פי שיטת הירושלמי (יומא פ"ח ה"ז) ומדרשי האגדה (ויקרא רבה ז', ג ותנחומא תצוה ט"ו וצ"ו, ז), שכמותם נקט הראב"ע (לעיל א', ד), שעולה באה על הרהור הלב, חייב העני להביא כאן גם עולה, שמא הרהר בליבו מדוע הוא עני. אלא שלפי זה יש לשאול: מדוע בדלי דלות לא מביאים גם כן עולה? והרי יותר יש לחשוש שהדל יותר יהרהר מדוע הוא דל כל כך? ענה על כך ה"שירת דוד"²⁶ (ה', ז): "ולטעם זה צריך לומר שבדלי דלות חסה התורה עליו להביא רק חטאת, ועניותו כיפרה לו, שכל מי שרואה דקדוקי עניות אינו רואה פני גיהנם (עירובין מא, ע"ב)".

יש להעיר שהסבר זה של רב יצחק שעולה באה על הרהור הלב, וממילא התורת כהנים (פ"ד, ח) התוספתא (מנחות פ"י ה"ג) והגמרא (יומא לו, ע"א וזבחים ז, ע"א), שסוברות שעולה אינה באה על הרהור הלב, אלא על עשה ועל לא תעשה הניתק לעשה, ורש"י שנקט כמותן, לא יוכלו לקבל הסבר זה²⁷!

26. לרב אהרן דוד גולדברג (ישיבת טלז, וויקליף אוהיו תשנ"א).

27. עיין במאמרי "פרשת קרבן עולה" ("שמעתין" 156 ניסן-סיון תשס"ד) פ"ב ובמאמרי "כפרה בקרבנות נדבה" ["מעלן בקודש" בטאון לענייני המקדש וקודשיו גליון ו - שבט תשס"ג (בהוצאת כולל "בית הבחירה" על שם רעננערט - כרמי צור)] פ"א.

2. הסבר נוסף של הראב"ע

עוד כתב הראב"ע (שם): "והקרוב אלי שהאחד כנגד האימורים, והשני חטאת כמשפט". כלומר מפני שבחטאת העוף הכל נאכל לכהנים ואין אימורים למזבח, כפי שנתבאר לעיל (ח"א, פ"ג סעיפים 4-5), לכן ציוותה התורה להביא עוף נוסף לעולה, כנגד אימורי הבהמה. פירוש זה הובא גם ברמב"ן (שם) בשם ראב"ע, וכתב עליו הרמב"ן: "ויפה פירש", וכן כתבו פירוש זה גם החזקוני, פירוש הטור הארוך, ה"פענח רזא" והאברבנאל²⁸. יש להדגיש שלפי פירוש זה לא קשה מדוע בדלי דלות לא מביא גם עולה, מפני שבדלי דלות מביא מנחה, שהקומץ עולה למזבח והשאר לכהנים, בדומה לחטאת בהמה, שהאימורים למזבח והשאר לכהנים²⁹. כמו כן הסבר זה מתאים גם לשיטת התוספתא והתורת כהנים והגמרא, שסוברות שעולה אינה באה על הרהור הלב, ורש"י שנקט כמותן!

3. מדוע חטאת העוף נעשית למטה?

כאמור (בח"א פ"ג סעיף 2), חטאת העוף נעשית למטה, בניגוד לחטאת בהמה שדמה ניתן למעלה, על ארבע קרנות, ובניגוד לעולת העוף, שדמה גם כן ניתן מעל חוט הסיקרא. מה הסיבה לדין זה?

1. הסבר ה"דרש משה"

ר' משה פיינשטיין בספרו "דרש משה" על התורה (ד', ל) כתב: "מה שחטאת בהמה למעלה וחטאת העוף למטה (קנים פ"א מ"א), נראה דהוא מטעם דעשיר חטאיו באים ממה שהשפיע לו ה' יתברך רוב ברכה, עד ששכח את ה' יתברך שהוא הנותן לו כל מה יש לו, כדאיתא בקרא דהאזינו: וישמך ישראל ויבעט... ותשכח (דברים ל"ב, טו), ולכן צריך להביט למעלה - לזכור את הקב"ה ולשוב בתשובה. והעני, שחטאו הוא משום שחושב שלא נתן לו ה' יתברך כפי מה שהוא חושב שהיה צריך ה' יתברך ליתן לו, לזה לא יועיל מה שיתבונן למעלה, שהרי ח"ו יש לו תרעומת, לכן צריך להתבונן למטה, לידע שגם זה שהוא בחיים הוא מתנה מה' יתברך, שלכן ישוב בתשובה ולא יתרעם על דרכי ה'". יש לציין שהסבר זה מתקשר להסברו הראשון של הראב"ע שהובא בפרק הקודם.

2. הסבר ה"אזנים לתורה"

ה"אזנים לתורה" (ה', ט) התייחס לשני השינויים שיש במתן דם העוף, גם לנתינת דם חטאת העוף למטה מחוט הסיקרא, בניגוד לדם חטאת בהמה הניתן למעלה על ארבע הקרנות, וגם לנתינת דם עולת העוף למעלה, בניגוד לדם עולת

28. ועיין ב"שירת דוד" כאן שהביא מהקדמת הספר "מקור ברוך" את הסיפור ב' מאיר שמחה, בעל ה"אור שמח" וה"משך חכמה", שהסביר את הסוגיא בחולין (כב, ע"א) על פי דברי הראב"ע הללו, והראו לו בחלום שכיוון אל האמת.

29. ועיין עוד ב"אזנים לתורה" כאן (ה', ז).

בהמה הניתן למטה: "עשיר הרגיל להקריב בהמה, המביא קרבן חטאת, רצונו לומר מודה ששגג וחטא - הרי זו מידה עילאית וכדאי להרימה על נס, לפרסמה בין חבריו העשירים: דמה ניתן למעלה על קרנות המזבח. מה שאין כן דם עולתו-דורונו - אין בזה דבר היוצא מגדר הרגיל, והוא ניתן למטה. אבל עוף מקריב עני, ואצלו הדבר הוא לגמרי להיפך: הוא שפל בדרך, ורגיל תמיד להכיר בחטאו ושגגתו, וכשהוא מביא חטאת העוף, אין בזה אלא דבר פשוט ורגיל, ודמה ניתן למטה, על קיר המזבח אצל היסוד. והפלא הגדול הוא אם הוא מביא דורון-עולה לה, העני הזה, שאין לו די פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו המרובים (כרגיל), מכבד את ה' מגרונו, מקמץ מעיסתו ומביא עוף לעולה לה! נדבה כזאת יקרה היא בעיני ה', ונמצא דמו על קיר המזבח למעלה, למופת לרבים"³⁰.

ג. שינויי לשון בין עשיר, עני ודלי דלות

נאמרו שינויים רבים בין ציווי הבאת הקרבן על ידי העשיר, לציווי הבאת הקרבן על ידי העני, ולציווי הבאת הקרבן בדלי דלות:
בעשיר כתבה התורה: **"והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא"** (ה', ו).

בעני כתבה התורה: **"והביא את אשמו אשר חטא"** (ה', ז).
בדלי דלות כתבה התורה: **"והביא את קרבנו אשר חטא"** (ה', יא).

גם בכפרה נאמרו שינויים רבים:

בעשיר כתבה התורה: **"וכפר עליו הכהן מחטאתו"** (ה', ו).
בעני כתבה התורה: **"וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא, ונסלח לו"** (ה', ז).

בדלי דלות כתבה התורה: **"וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה, ונסלח לו"** (ה', יג).

30. א. כעין זה כתב גם בספר "לשעה ולדורות" (עמוד 330) לרב איסר פרנקל (הוצאת "סיני" תל אביב, תשכ"ט).

ב. עיין גם ברלב"ג בפרשת צו (עמוד צז במהדורת מוסד הרב קוק).

ג. על דינים נוספים בעולת העוף ובטעמיהם עיין במאמרי "פרשת קרבן עולה" (הנייל בהערה 27) פ"ו.

ד. על הבדלים נוספים בין עולת העוף לחטאת העוף עיין ב"אזנים לתורה" ויקרא ט', טו; ה', ט וכן ב"טעמא דקרא" לגר"ח קנייבסקי שם א', יז.

נשאלות חמש שאלות:

- א. מדוע בעשיר הוסיפה התורה: "והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא" (ולא כתבה כמו בעני ובדלי דלות: "והביא את אשמו/קרבו אשר חטא")?
- ב. מדוע בדלי דלות כתוב: "והביא את קרבנו", ולא כתוב כמו בעשיר ובעני: "והביא את אשמו"?
- ג. מדוע לא כתוב בעשיר "ונסלח לו", כשם שכתוב בעני ובדלי דלות? יש להדגיש שגם בכל פרשות החטאות, מלבד בפרשת כהן משיח, נאמר "וכפר... ונסלח", כמו שהתבאר במאמרי על החטאת³¹ ("חייב פ"ב סעיף ו).
- ד. מדוע בכפרה בדלי דלות כתוב "על חטאתו", ולא כתוב "מחטאתו", כשם שכתוב בעשיר ובעני?
- ה. מדוע בכפרה בדלי דלות כתוב גם "מאחת מאלה", דבר שלא כתוב בעשיר ובעני?

1. הלימודים ההלכתיים הנובעים משני השינויים האחרונים

כתב רש"י (ה', יג): "על חטאתו אשר חטא - כאן שינה הכתוב, שכרי צעשירות וצללות נאמר: 'מחטאתו', וכאן בדלי דלות נאמר: 'על חטאתו'. דקדקו רבותיו (כריתות כז, ע"ב) מכאן שאם חטא כשהוא עשיר, והפריש מעות לכשצה או שעירה, והעני - יצא ממקלטן שתי תורים. הפריש מעות לשתי תורים והעני - יצא ממקלטן עשירית האיפה (לכך נאמר: 'מחטאתו'). הפריש מעות לעשירית האיפה והעשיר - יוסיף עליהן ויצא קרבן עשיר, לכך נאמר כאן: 'על חטאתו'.
מאחת מאלה - מאחת משלש כפרות האמורות צענון, או צעשירות, או צללות, או בדלי דלות (ת"כ). ומכ תלמוד לומר? שיכול החמורים שצהם (טומאת מקדש וקדשיו שזדונה כרת - רא"ם) יהיו צכשצה או שעירה, והקלין (שבועת העדות שאין בזדונה כרת, אבל חייב בה קרבן גם על המזיד - רא"ם) יהיו צעוף, והקלין שצקלין (שבועת ביטוי שאין בזדונה כרת ואין חייבים בה על המזיד - רא"ם) יהיו צעשירית האיפה? תלמוד לומר: 'מאחת מאלה', לכשות קלין לחמורין לכשצה ושעירה אם השיגה ידם, ואת החמורין לקלין לעשירית האיפה בדלי דלות"³².

31. הנ"ל בהערה 23.

32. ועיין ברא"ם שהקשה שמפסוקים ה ואילך עולה שעל כל החטאים הנזכרים יש את שלש הכפרות! ותירץ שמפסוק ה הייתי חושב שבכולן יש וידוי אך לא את שלש הכפרות, ולכן הוצרכו ללמוד זאת מפסוק יג. ועיין עוד ב"צדה לדרך" וב"דברי דוד" וב"משכיל לדוד" וב"באר בשדה" על רש"י.

2. מדוע בעשיר כתוב "והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא"?

כתב הנצי"ב ב"העמק דבר" (ה', ו): "על חטאתו אשר חטא - אריכות לשון הוא. ונראה משום דבהני שלושה חטאים יש קודם לשגגה עוון במזיד, שהביא אחר כך לידי עוון חמור בשוגג. היינו: בשבועת העדות כבר חטא ביאם לא יגיד. בטומאת מקדש וקדשיו כבר חטא באזהרת יבנבלתם לא תגעו, ואיתא בראש השנה (דף טז): יחייב אדם לטהר עצמו ברגל, ופשוט דהוא הדין בכל שעה שהגיע להיכנס לבית המקדש או לאכול קדשים, כמו בזמן הרגלים. ובשבועת ביטוי כבר חטא במה שנשבע, דאפילו נדרים אסור, כל שכן שבועות. והקרבת שמיא על השגגה מכפר גם על המזיד שקדם לו. שהרי אפילו על עשה בעלמא החטאת מכפרת, כדאיתא בזבחים (ז, ע"א), מכל שכן על אותו דבר המביא לידי קרבן. ואם כן יש להתוודות גם את הזדון הקודם, וזהו משמעות המקרא הקודם: יתוודה אשר חטא עליה - גם את הזדון שגרם להוסיף ולחטוא בשוגג באיסור חמור. ופירוש המקרא הזה יוהביא את אשמו לה' - מה שאשם לה' במזיד גם כן מתכפר על חטאתו בשוגג אשר חטא". נראה מדבריו שלשון זו אינה מיוחדת דווקא לעשיר, אלא היא מתייחסת לכל החוטאים, ונכתבה בעשיר רק מפני שהוא כתוב ראשון.

יש לציין שבדברי הנצי"ב יש תשובה גם לשתי שאלות נוספות שנשאלו לעיל: מדוע כתבה התורה "והביא את אשמו לה'?" והרי הקרבן הוא חטאת ואינו אשם (ח"א, פ"ב)! ומדוע דווקא בקרבן עולה ויורד כתבה התורה "והתודה" (ח"ב, פ"ב)?

3. מדוע בדלי דלות כתוב "והביא את קרבנו"

"ועל חטאתו אשר חטא מאחת מאלה"?

על שינויים אלו כתב הנצי"ב ב"העמק דבר" (ה', יא): "והביא את קרבנו אשר חטא - בעשיר ודל כתיב: יוהביא את אשמו, דמשמעו כתרנום אונקלוס: יחובתיה דחב', ובדלי דלות כתיב: יקרבו אשר חטא, דבעשיר כל הכפרה הוא הקרבן, ובלא הקרבן היה חייב בשלמות, אבל דלי דלות דקדוקי עניות מכפר הרבה, ורק מכל מקום חייב קרבן, ומשום הכי כתיב שם: יכפר עליו הכהן מחטאתו, וכאן כתיב: על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה, וכבר דרשו על זה בתורת כהנים³³, ולפי דברינו שמה הקרבן מכפר על עיקר העוון ולא על הכל, והיינו ימחטאתו, אבל כאן הקרבן מצטרף לשיח העני כי יעטף³⁴ על הקרבן, משום הכי מכפר על הכל, וגם לא נשאר בידו כי אם זה העוון, ושאר חטאתו

33. פרשה יוד אות ט ועיין גם בכריתות כז, ע"ב במשנה ובגמרא והובא ברש"י כאן ה', יג שהובא לעיל בסעיף 1.

34. על פי תהלים ק"ב, א.

כבר נתכפר"³⁵. הסבר זה מתקשר למה שכתב ה"שירת דוד" המובא לעיל (ח"ג, פ"א סעיף 1) שבדלי דלות פטרה אותו התורה מלהביא גם עולה בנוסף לחטאת מפני שעניונו מכפרת לו, ועיין בסמוך.

4. מדוע לא כתוב "ונסלח לו" בעשיר?

א. הסבר ה"משך חכמה" וה"אזנים לתורה"

כתב ה"משך חכמה" (ה', ו בד"ה "יכפר עליו ה'הן מחטאתו"): "הנה בעשירות לא כתב ונסלח לו, רק בדלות ובדלי דלות. שהכוונה בקרבן עולה ויורד הוא מה שדי לעני בקרבן זה, אף דעשיר שהקריב קרבן עני לא יצא, כמבואר סוף כריתות, משום דקרבן זה בלא העניות אינו מכפר, שכל מי שרואה דקדוקי עניות אינו רואה פני גיהנם (עירובין מא, ע"ב), ואם כן על ידי אשר לא תשיג ידו, שזה שהוא עני מכפר עליו, ועל ידי זה ונסלח לו, שנגמר הכפרה על ידי עניות". גם הסבר זה מתקשר למה שכתב ה"שירת דוד" המובא לעיל (ח"ג, פ"א סעיף 1) וכן להסבר הנצי"ב שהובא בסמוך.

כעין דברי ה"משך חכמה" כתב גם ה"אזנים לתורה" (ה', י) בשם "יש מפרשים", ושאל על כך: "אבל מדוע נאמר בחטאות ונסלח לו לנשיא ולינפש אחת, בין עני ובין עשיר?" ותירץ: "ונראה שאדרבא בכוונה אמרה תורה ונסלח לו בהדגשה דווקא בקרבן העני, שבל יאמר: יוכי איזה קרבן אני מביא על עוון גדול כזה? מעט סלת או תורים ובני יונה, וממילא לא נמחה עווני מכל וכל, רק לעשיר המביא בהמה לאשמתו-לחטאתו מובטחת סליחה גמורה". לפיכך בא הכתוב לנחמו ולומר לו דווקא: ונסלח, כי קרבנו הדל יקר בעיני ה' יותר מקרבן העשיר, כי נפש הוא מקריב. ואף כי הסליחה הגמורה בטוחה גם לעשיר, בקל וחומר מחטאת קבועה, אבל ההדגשה באה בקרבן עני לעודד את רוחו".

ב. הסבר נוסף

נראה לומר הסבר נוסף על פי מה שכתב "בעל הטורים" לעיל (ד', ז) לגבי כהן משית. "בעל הטורים" כתב שם שכיוון ששגגת תלמוד עולה זדון, לכן אף על פי שהכהן הגדול חטא בשוגג, מכל מקום נחשב לו הדבר כאילו חטא במזיד, כיון שהוא גדול בתורה והיה צריך להיזהר שלא לטעות בהלכה, ולכן לא נאמר עליו לא "יכפר", ולא "ונסלח", ללמדנו שכאילו הקרבן לא כיפר עליו וחטאו לא נסלח לו³⁶. על פי זה יש לומר שכיוון שבשבועת העדות מביאים קרבן עולה ויורד גם על המזיד, לכן לא כתוב "ונסלח", שרמוז פה כאילו לא נסלח לו, מפני שחטא במזיד. אמנם כיון שעל טומאת מקדש וקדשיו ועל שבועת ביטוי חייבים קרבן עולה ויורד דווקא בשוגג, וגם בשבועת העדות חייבים גם בשוגג, ולא רק במזיד, לכן כן כתוב "יכפר". אמנם לפי זה היה מתאים שגם בעני ובדלי דלות לא יהיה כתוב "ונסלח", אלא שכתב ה"משך חכמה" שהעניות מכפרת.

35. כעין זה כתב גם ה"אזנים לתורה" (ה', ז בד"ה "ואם לא תגיע ידו" הראשון).

36. עיין במאמרי על החטאת (הנייל בהערה 23) ח"ב, פ"ב סעיף ו.

סיכום

מאמר זה עסק בקרבן עולה ויורד וסיכם את הדינים העיקריים שלו, ודן בטעמיהם ובלשונות המיוחדים שנאמרו בהם:

חלק א' עסק בדינים העיקריים של הקרבן ובלשון המיוחדת שנאמרה בו.

חלק ב' עסק בטעמים להבאת קרבן עולה ויורד דווקא בעבירות אלו, והראה כיצד שני שינויים של התורה בכתיבת הדינים בקרבן זה לעומת חטאת קבועה מוצאים את פתרונם על פי טעמים אלו.

חלק ג' עסק בטעמי הדינים המיוחדים של קרבנות העני, ובהבדלים שבין הלשונות שנאמרו בעשיר ללשונות שנאמרו בעני, והראה כיצד חלק מהשאלות נפתרות על פי הענינים המיוחדים שיש בעני.

יהי רצון שלימוד זה יחשב לנו כאילו הקרבנו קרבנות, ובמהרה נזכה לבנין בית המקדש, ושם נעשה את כל קרבנות חובותינו, תמידים כסדרם ומוספיים כהלכתם.